

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

מלכים א' פרקים א' - ב'

פרקים אלה, הפותחים את ספר מלכים, משמשים מעין מבוא לחטיבה הראשונה בספר העוסקת במלכותו של שלמה (א-יא). הם מתארים את חילופי המשמרות בממלכת ישראל המאוחדת - עד שלא שוקעת שמשו של דוד המלך, זורחת שמשו של שלמה בנו המתישב על כס המלוכה. פרק א מתאר את אחרית ימי דוד כרקע למאבק הירושה בין אדניה המתנשא למלוך, לבין שלמה בנו הצעיר. פרק ב כולל את צוואתו של דוד לשלמה לאחר שישב על כסאו, ומפרט היאך מימש אותה שלמה וכיצד נכונה הממלכה בידיו.

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

פרק א'

1 אחרית ימיו של דוד:

א) עיינו בפסקת הפתיחה (א-ד). מה הרושם העולה מהתיאור בפסקה זו, ומדוע נקבעה בתחילת הפרק? (להרחבה: השוו בין הצעת עבדי דוד בפסוק ב לבין הביצוע בפסוק ד. מה ניתן ללמוד מההבדלים?)

ב) בראש הפרק (פסוק א) מופיע הביטוי 'זקן בא בימים'. ביטוי זה מופיע במקרא פעמיים נוספות בראש פרק: בראשית כד, א ויהושע כג, א. מהו המכנה המשותף לשלוש הפעמים, (שימו לב לנושא הפרקים ולהקשרם) ובמה שונה פעם זו משתי הפעמים האחרות?

2 נסיון ההמלכה של אדניה:

א) הכתוב חוזר על תיאור הנסיון לא פחות מארבע (!) פעמים (ט-י; יא-יג; יז-יט; כד-כו). השוו בין התיאורים השונים ונסו לעמוד על סיבת ההבדלים ביניהם. התייחסו למגמת הדובר בכל תיאור.

ב) כיצד שופט הכתוב את נסיון ההתמלכות של אדניהו? שימו לב לדרך תיאור מעשיו בכתוב, והשוו לכתובים הבאים: במדבר טז, ג; דברים יז, טז-כ; שמ"ב טו, א.

מכון חורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננברג
The Sodie Rennet Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

perk.matan@gmail.com • טל': 02-5944555

© כל הזכויות שמורות. המרכז ללימודי תנ"ך. מתן ירושלים

3 מבנה הפרק:

לפרקנו יש מבנה כיאסטי ברור. הקבילו בין שני חלקי הפרק וחשבו - מהי נקודת המפנה בפרק? מה משמעות הדבר?

4 (א) עקבו אחר השינוי בדמותו של דוד לאורך הפרק.

ב) חז"ל הבחינו בכך שצלו של חטא דוד עם בת שבע מוטל על פרקנו. האם ניתן לבסס זאת בפשוטו של מקרא? כלום יש בו כדי להאיר את השינוי המתחולל בדוד במהלכו?

פרק ב'

5 צוואת דוד:

הצוואה נחלקת לשני חלקים: א-ד; ה-ט. מהו הנושא של כל חלק? תנו דעתכם למתח בין שני החלקים.

6 (א) עקבו אחר סדר האישים בצוואה. מה ההיגיון בסדר זה? שימו לב בייחוד לזיקה בין שמעי לברזילי, וראו שמ"ב, טז, ה-ח; יז, כז-כט.

ב) על שום מה ביקש דוד להיפרע מיואב? עיינו ברלב"ג וברד"ק ד"ה 'אשר עשה':

רלב"ג: את אשר עשה לי יואב בן צרויה - ר"ל על דבר אבשלום שעבר מצותו והרגו ואחר כך דבר אל דוד קשות כמו שנזכר במה שקדם.

רד"ק: 'פירוש, אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל ולי עשה מה שעשה להם כי אבנר אני הבטחתיו וקבלתיו באהבתי ועמשא גם כן היה בשליחותי ומסב אנשי יהודה אלי'.
האם תוכלו לסייע לאחד מהפירושים מהמשך הפסוק?

ג) מה ניתן להסיק מכאן על מניעיו של דוד בצוואתו? עיינו גם בדברי הרד"ק בפסוקנו:

"וגם אתה - וגם לרבות על מצות ה' אשר צוהו ללכת בדרכי ה' אמר וגם זאת היא מדרכי ה' לבער אנשי הרשע כי אתה ידעת את אשר עשה לי יואב וגו'".

7 שלמה נוקט בפרקנו רצף של פעולות כנגד אנשים שונים. עמדו על המניעים השונים העומדים בבסיס הפעולות. במה מתייחדת הפגיעה ביואב מבחינה זו?

8 מימוש צוואת דוד:

כיצד הסכימה בת שבע לשתף פעולה עם תכניתו של אדניהו?

מצודת דוד: על כי שאלתו היה בדבר אבישג ועצם כוונתו היתה להתנשא עוד ולאמרו אני אמלך ורצה לעשות הכנה לזה לקחת את אבישג... וחשש פן תרגיש בדבר לזה הקדים ואמר והלא מאז היתה המלוכה ראוי לי... ועם כל זה מלך שלמה כי מה' היתה לו, ואם כן מי פתי ... להתחכם מול גזירת המקום?

מלבי"ם: 'בת שבע חשבה כי זה יהיה לטובת שלמה גם כן כי בזה ישוב לאהבו בשימלא חשק ליבו'.

"וַיְבִינּוּ בַּמֶּלֶךְ אֱלֹהִים" < הרחבה

סיפור המאבק בין אדניה לשלמה מתנהל בין שני מעיינות: בין עין רוגל שמדרום לעיר דוד, ובין מעיין הגיחון שמצפון לה. כללי הטקס דרשו שההכתרה תיעשה ליד מעיין: 'ת"ר: אין מושחים את המלכים אלא על המעיין, כדי שתמשך מלכותם' (הוריות יב, א), אולם מעיין הגיחון היה קרוב מידי לעיר ולארמון, והמולת הטקס הייתה עלולה לעורר את תשומת ליבם של מי שלא הוזמנו אליו. החלופה הטבעית למעיין הגיחון היתה המעיין היחיד האחר באזור - עין רוגל.

עין רוגל נזכר במקרא פעם ראשונה כנקודת ציון בגבול יהודה ובנימין: 'ועבר הגבול אל מי עין שמש והיו תוצאותיו אל עין רוגל. ועלה הגבול גי בן הנם אל כתף היבוסי מנגב היא ירושלים' (יהושע טו, ז-ח). תוואי הגבול עובר מדרום לירושלים, תחילתו בעין שמש המזוהה עם הכפר אלעזריה במזרח, משם הוא עובר אל גי בן הנם המקיף את הגבעה המערבית מדרום ומערב. לא קשה להבין מדוע קבעו החוקרים כי המקום הקרוי היום 'ביר איוב' הוא, מדרום לעיר דוד, הוא עין רוגל המקראי: אין מלבדו עוד מקור מים בתוואי הנזכר והוא מצוי במרחק שמייעה מהגיחון ומתאים למתואר בסיפור המלכת אדניה: 'ויעלו כל העם אחריו והעם מחללים בחללים ושמחים שמחה גדולה ותקבע הארץ בקולם... וישמע יואב את קול השופר ויאמר מדוע קול הקריה הומה'. רעש החוגגים הדהד בין קירות העמק הצר והעמוק ועורר המולה אדירה, והיא הגיעה לאזני החבורה בעין רוגל, היא 'ביר איוב', הנמצא במרחק 600 מטרים בלבד.

בימים הקדמונים שבהם עיקר מי השתיה הגיעו ממעיין הגיחון היו כפי הנראה למי רוגל שימושים נוספים. תרגום יונתן מתרגם 'עין רוגל' - 'עין קצרא', כלומר עין הכובס, ככל הנראה בהנחה כי השם המקראי מתאר את כיבוס הבגדים שנעשה בשפשוף הבגד הרטוב ברגל, פעילות שמטעמי צניעות ראוי לעשות במקום מעט נסתר.

בחירת הגיחון למקום המשיחה של שלמה נבעה ממרכזיותו בחיי העיר, מקרבתו אליה, ואולי אף מקדושתו המיוחדת.

האגדה קושרת את מעיין הגחון לנהר הגיחון, המובא במקרא בכתוב מלא, אחד מארבעת הנהרות היוצאים מגן עדן להשקות את העולם. יתכן כי כבר בימים הקדומים ראו תושבי ירושלים זיקה בין המעיין ובין הנהר היוצא מן הגן שנטע אלהים בראשית העולם. לפי המדרש, במקום זה טבל אדם הראשון כדי להיטהר מחטאו לאחר שגורש מגן עדן:

"באחד בשבת נכנס אדם למימי גיחון העליונים עד שהגיעו המים עד צוארו, והיה מתענה שבע שבתות ימים עד שנעשה גופו כמין ירוקה, ואמר אדם לפני הקב"ה: רבון כל העולמים העבר נא חטאתי מעלי וקבל את תשובתי, וידעו כל הדורות שיש תשובה. מה עשה) הקב"ה? פשט יד ימינו והעביר חטאתו מעלי, שנאמר "חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי, אמרתי אודה עלי פשעי לה' ואתה נשאת עוון חטאתי סלה" (פרקי דרבי אליעזר כ)

על פי: אהרן הורוביץ, 'עיר דוד - סיפורה של ירושלים הקדומה', ירושלים תש"ע, עמ' 133-138.